

Vágó Péter

A 20. századi konfliktusok emléke a szlovén–olasz kapcsolatokban

Az alábbi tanulmány a szlovén–olasz kapcsolatok múlt századi fordulatot és számos konfliktussal terhelt történetét kívánja röviden, a legfontosabb fejleményekre koncentrálva áttekinteni, rámutatva arra, hogy a kölcsönös sérelmekből fakadó bizalmatlanság milyen sokáig meg tudta akadályozni a kiengesztelődéshez elengedhetetlen gesztusok megtételét és a két fél között napjainkra már kialakult pragmatikus együttműködést.

Az előzmények és az első világháború

A szlovén–olasz viszonyt egészen a 19. század végéig viszonylag kevés összeütközés jellemezte. Egyrészt azért, mert a Velencei Köztársaság, majd az Olasz Királyság területén meglehetősen kevés szlovén élt, másrészt pedig azért, mert az osztrák tartományokban egymás mellett élő szlovénok és olaszok végső soron Bécs fennhatósága alá tartoztak, identitásukat így nem (csak) a másik ellenében határozták meg. (A szlovén kollektív tudatban éppen ezért nincs az osztrákokról alkototthoz hasonló, a régmúltból örökölt sztereotip olaszkép. Az olasz szomszéd megítélése sokkal inkább a jelen és a félmúlt politikai eseményeinek és az egyéni – például turistaként – szerzett élményeknek, benyomásoknak a függvénye.)

A közösen lakott tengeremléki vidékeken általában a városok (például Trieste/Trst, Capo d'Istria/Koper, Pirano/Piran) jellemzően módosabb lakói többségében olaszok, míg a környező, a városokat ellátó falvak („hinterland”) jellemzően szegényebb lakosai többségében szlovénok voltak. Az alapvetően békés (bár a szociális konfliktusoktól nem mentes) együttélést a nacionalizmus

előretörése nehezítette meg. Az olasz közvéleményben a századfordulóra (Dél-Tirol mellett) Trieszt és Isztria is bekerült a „Risorgimento el nem végzett feladatai” közé. Ebből az időből származik az irredenta szó, ami olaszul „meg nem váltottat”, megváltásra várót jelent (il Redentore: Megváltó), és a Monarchia olaszait értették rajta. 1915-ben e területek megszerzésének lehetősége is komolyan számított a központi hatalmak elleni olasz hadba lépés mellett.

A következő években a mai szlovén–olasz határvidéken nagyon súlyos harcok zajlottak (Isonzó/Soča menti csaták). Ezekben szlovén nemzetiségű katonák is küzdöttek a monarchia oldalán, hiszen a soknemzetiségű (és ebből eredően a szlovén érdekek bizonyos fokú képviseletét nem eleve kizáró) birodalmon belüli tartományi széttagoottság még mindig a kisebbik rosszat jelentette az annak bukása esetén nagyon is lehetségesnek tűnő, Olaszország és a kettős monarchia „német tartományait” magába olvasztó Németország közti, nemzethalállal egyenértékű felosztással szemben.

1918 őszére azonban már valamennyi fontosabb szlovén vezető a körvonalazódó jugoszláv államhoz való csatlakozás mellett foglalt állást. Ennek több oka volt: tudták,

hogy önálló állam létrehozása nem lehetséges, nem akartak a vesztes oldalon (főleg egy, a többi szláv területétől időközben megfosztott „Német-Ausztriában”) maradni, jelentős volt a szociális forrongás, és mint döntő tényező: szükség volt a szerbek fegyveres erejére az egészen Ljubljanáig előretörő olasz csapatokkal szemben. A délszláv állam tehát kényszerítő körülmények között ugyan, de alapvetően mégis a résztvevő népek, illetve vezetőik saját akaratából, közös – a szlovénok esetében főként biztonsági – érdekeik felismeréséből jött létre.

A fasizmus évei és a második világháború

A háborús győzelem, illetve a jugoszláv–olasz határokat rögzítő rapallói szerződés 1920. szeptember 12-i aláírása után jelentős, szlovénok által (is) lakott területek kerültek Olaszországhoz. E helyeken hamarosan erőszakos olaszosítás kezdődött.

Maga Mussolini 1926-ban egy alkalommal a következőképpen fogalmazott a képviselőház előtt a megszerzett területekkel kapcsolatban: „Olasszá tesszük ezt a vidéket, mert alapjában véve olasz. Olasz földrajzi tekintetben, olasz a történelem szerint. Az Alto-Adige németisége nem képvisel nemzeti kisebbséget, csak néprajzi maradványt. (...) A többiek pedig a különböző barbár inváziók maradványai abból a korszakból, mikor Olaszország még nem volt egységes és önálló hatalom.”. A magyarokkal egyébként nemigen szimpatizáló A. J. P. Taylor angol történész szerint a háború utáni Olaszországban a szlovéneket „olyan mértékben nyomták el, amelyhez képest a magyarok uralmát legalábbis liberálisnak lehet nevezni”. Giulia tartományban például, ahol korábban 321 szlovén általános iskola működött, 1926-ra már csak olasz isko-

lák maradtak, a szlovén tanárok jórészt pedig elűzték.

A második világháború során Szlovénia jelentős része (Ljubljana is) olasz megszállás alá került, számos szlovén ellenállót táborokba zártak. A szlovénok (és Jugoszlávia) természetes célja minél több szlovénok által (is) lakott terület és lehetőleg Trieszt megszerzése volt. A hadműveletek során a jugoszláv partizánok több ezer olasz polgári személyt mindenfajta bírói eljárás nélkül kivégeztek, számos olaszok lakta település lakosságát menekülésre kényszerítették. Pirano (Piran), a híres zeneszerző, Tartini szülővárosa esetében például az olasz lakosságnak olyan sietősen kellett távoznia, hogy az újonnan érkező szlovén családok sokszor még égő tűzhelyeket találtak az általuk elfoglalt házakban. A háború végén a gyorsan előrenyomuló jugoszláv hadsereg Triesztet is elfoglalta, nyugati nyomásra azonban ki kellett vonulniuk a városból.

Trieszt kérdése és a kapcsolatok alakulása a titói Jugoszlávia idején

Triesztre, a trieszti problémára több okból érdemes külön is kitérni. Először is Trieszt helyzete a szlovén–olasz kapcsolatok egyik kulcseleme, ez egy térképre vetett pillantással is megállapítható. Másrészt, mint látni fogjuk, a szlovénokkal (illetve általában a délszlávokkal) kapcsolatban talán ez az egyetlen elem, amely képes volt és képes az olaszok egy jelentős részében komoly érzelmeket kiváltani. (A szlovénokkal szemben egyébként általában jellemző olasz érdektelenségre nem reprezentatív, de sokatmondó példa egy tavaly nyáron Rimini óvárosi piacán vett Olaszországot ábrázoló falitextil: északkeleti szomszédként ugyan már „Slovenia” van feltüntetve, de még mindig a

vöröscsillagos jugoszláv zászlóval...) Harmadszor, noha jelenleg egy relatíve hanyatló periódusát éli, még mindig egy kétszázszáz nagyvárosról, az Adria legfontosabb kikötőjéről van szó.

A Tergeste néven római alapítású város évszázadokig Velence árnyékában élt, majd szabad akaratából 1328-ban osztrák (Habsburg-) protektorátus alá helyezte magát. Igazi virágkora 1719-től kezdődik, amikor VI. Károly császár szabadkikötővé nyilvánította, és jelentősen fejlesztette a kikötői infrastruktúrát. Utódai folytatták a város fejlesztését, és ezzel – a nemzetileg igen heterogén dunai monarchia egyetlen fontos kikötőjeként – Trieszt közép-európai kozmopolita légkörének kialakítását, amely „a helyi dialektusban, sőt, még a vezetéknevekben is, a mai napig tetten érhető”.

A nemzeti érzelmek feléledésével a város – a neves angol történész, Taylor szerint erősen vitatható – olasz többsége azonban az első világháború idejére már az Olaszországhoz tartozás mellett állt, „irredentának” tekintette magát, és 1918. november 3-án ujjongva fogadta az Audace torpedórombolóról partra szálló rohamlövészeket (*bersaglieri*).

Taylor adatai szerint a város lakóinak több mint fele azonban még ekkor is szlovén származású volt, akiknek a többsége csak azért váltott az olasz nyelv használatára, mert az volt a „hajózás államnyelve”, és ha Trieszt a háború után nem kerül Olaszországhoz, egy idő után minden bizonnyal szlovénná válik. „Trieszt esete számomra az egyik legkirívóbb esete a nemzeti méltánytalanságnak” – szögezi le könyve végén az egyébként nyíltan a Monarchia „elnyomott” szláv népei mellett állást foglaló történész.

Mussolini idején mindenestre Trieszt is erőteljes olaszosításon esett át (ennek legdurvább megnyilvánulása a szlovén kultúráz fasiszták általi felgyújtása, és több szlo-

vén nacionalista gyorsított eljárás utáni kivégzése volt), amit jól mutatnak a városközpont egyes fontosabb közterületeinek elnevezései: Piazza Unitá d'Italia (főtér), Riva caduti per l'italianita di Trieste, Riva tre novembre, illetve Molo Audace és Molo dei bersaglieri (a főtér körüli partszakasz egyes részei).

Ezen előzmények után következett be 1945. május 1. és június 12. között a város jugoszláv partizánok általi megszállása, és utána a csaknem tíz éven át tartó huzakodás Trieszt és környéke hovatarozásáról. A megszállás alatt elkövetett rémtettek lélektani hátterét Fulvio Tomizza isztriai születésű, Triesztben élő olasz író a következőkben látja (amellett persze, hogy az évekig hegyek közt, erdőkben élő partizánok beszabadulása egy „tulajdonképpen gazdag, polgárok lakta” városba automatikusan magában rejti az atrocitások lehetőségét): „A horvátok és a szlovének ugyanis – akik sokat szenvedtek a fasizmus alatt, és már jóval előtte is, például a Velencei Köztársaság idején, és akiknek hosszú évszázadokon keresztül kellett eltűnniük az elszigetelést, az arroganciát, a megaláztatást, az erőszakos elolaszosítást – most, amikor végre az ő kezükbe került a kés nyele (hiszen megnyerték a háborút), revánsot vettek...”

Trieszt sorsa egész Olaszországot lázban tartotta, ebbe a honfitársaik miatti természetes aggodalom mellett két lélektani tényező is belejátszott. Trieszt mint az első világháborús győzelem talán legértékesebb „gyümölcse” mintegy a hatalmas háborús áldozatok igazolása volt, így esetleges elvesztése komolyan megingathatta volna a nemzet önbizalmát, megkérdőjelezte volna első világháborús áldozatvállalásának értelmét. A másik, ezzel részben összefüggő ok: a második világháborút rossz oldalon megkezdő, vesztes ország megfáradt társadalmának jelentős sikerélményre volt szüksége az újrakezdés idején. Trieszt olaszságának

kérdése szimbolikus nemzeti üggyé vált: a korabeli olasz közhangulatot jól jellemzi, hogy 1945. szeptember 26-án, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés megnyitóján a küldöttek felállva éljeneztek, amikor valaki elkiáltotta magát, hogy „Éljen az olasz Trieszt!”, valamint országszerte egymást érték a Trieszt melletti spontán tüntetések.

A város eldöntetlen hovatartozása 1946 közepére a szövetségesek vitái közül is az egyik legfontosabbá lépett elő. A nyugati szövetségesek attól tartottak, hogy ha jugoszláv kézre kerül, ott előbb-utóbb szovjet flottabázis létesül, míg Sztálin az Olaszországhoz visszatérő Triesztben egy Közép-Európához vezető veszélyes nyugati ugródeszkat látott, ráadásul a háború alatt Titónak ígérte. Ezt az ígéletét azonban (magához képest) csak mérsékelten próbálta teljesíteni, ugyanis ügyelnie kellett arra, hogy a Trieszttel kapcsolatos szovjet álláspont miatt nehogy veszítsen népszerűségéből az egyébként igen erős olasz kommunista párt.

Az 1947. február 10-i párizsi béke nem rendezte véglegesen a város sorsát, hanem áthidaló megoldásként létrehozták az A és B zónából álló Trieszti Szabad Területet. A várost és az Olaszország felől hozzá vezető vékony parti sávot magába foglaló északi A zóna az angolszász szövetségesek, a déli B zóna pedig a jugoszlávok ellenőrzése alá került.

Az évekig tartó patthelyzetnek az 1954. október 5-i londoni egyezmény vetett véget, melynek értelmében az A zóna Olaszországgé, a B pedig Jugoszláviáé lett. Ekkorra már a Jugoszláviához került területekről az olasz lakosság nagy részét menekülésre készítették, sokan az ország szocialista fordulatát látva önként távoztak, tulajdonaikat államosították. (1954 végéig a Jugoszláviához került területekről mintegy 300 ezer olasz települt át Olaszországba. A háború utáni években az olasz kisebbségre nehezedő nyomást jól

mutatja, hogy míg 1953-ban mindössze 854 fő vallotta magát olasznak Szlovéniában, ez a szám 1961-ben, a londoni megállapodás megkötése után már 3072 volt.)

A jugoszláv–olasz viszonyt végleg csak az 1975-ben aláírt osimói szerződéssel sikerült rendezni. Ez a dokumentum kijelölte a pontos határokat, tisztázta a vagyoni jogi kérdéseket, és kimondta, hogy a két ország törvényhozásainak biztosítania kell a londoni megállapodás által előírt jogokat a kisebbségek számára.

Ennek szellemében az 1974-es szlovén alkotmány (a muravidéki magyarokkal együtt) autochton kisebbségnek minősítette a tengerpart mentén élő három-négy ezer olaszt, és jelentős különjogokat biztosított számukra. 1989-től ez a létszámtól független automatikus parlamenti képviselőket is magába foglalja. Az autochton kisebbségek jogait a függetlenség 1991-es elnyerése utáni új alkotmány is megerősítette. Ezzel szemben az olaszországi (vitatott számú) 60–100 ezer fős szlovén kisebbség helyzetét az olaszok a szlovén sürgetések ellenére egészen 2001-ig nem rendezték törvényben, a törvény végrehajtásának akadályozása pedig azóta is vitákat gerjeszt.

A szlovén függetlenségtől napjainkig

A szlovén önállósulást illetően az olasz politikusok támogatása egyáltalán nem volt olyan egyértelmű, mint például az osztrákoké, ráadásul egyes vehemensebb jobboldali politikusok – látván, hogy Szlovénia fölött nincs már meg a „jugoszláv védőernyő” – az osimói szerződés felülvizsgálatát és a második világháború után Jugoszláviához került területek visszaadását kezdték követelni. Ezek a kijelentések hatalmas visszatetszést keltettek a szlovén lakosságban, a szlovén

politikusok pedig ezek után – érzelmileg teljesen érthetően – még a mérsékeltbb igényekben is az olasz imperializmus újjáéledését vélték felfedezni.

A messze legnagyobb felháborodást egyébként Gianfranco Fininek (aki 1995-től a Silvio Berlusconi pártjával nemrég egyesült Alleanza Nazionale elnökeként az olasz jobboldal második emberének, sőt, sokak szerint Berlusconi lehetséges utódjának számít, és többször is fontos kormányzati pozíciót viselt) a függetlenségi háború napjaiban (!) megfogalmazott, Isztriára vonatkozó területi követelései váltottak ki. (Fini jelenleg az olasz képviselőház, a Camera dei Deputati elnöke.)

A kisebbségekkel kapcsolatban ismét felárgoló viták ellenére Olaszország 1992 januárjában a többi EK-tagállammal együtt elismerte a független Szlovéniát, júliusban pedig jogörökségét is elfogadta a Jugoszláviával megkötött szerződésekkel kapcsolatosan, amelyeket érvényben lévőknek ismert el.

1993. március 17-én azonban az olasz külügyminisztérium közölte, hogy tárgyalni kíván az osimói szerződés revíziójáról, és ezt a kérdést a szlovén európai uniós csatlakozási szándékkal összefüggésben fogja kezelni. A szlovén fél természetesen mindent elkövetett, hogy kitérjen az olasz követelés teljesítése elől, azonban az 1994-ben hatalomra került (Finivel kiegészülő) Berlusconi-kormány az elődeinél sokkal határozottabban fogalmazta meg igényeit, például ingatlanvásárlási jogot Szlovéniában az EU-állampolgároknak, és így az isztriai menekülteknek is. Ez utóbbi igény egyébként összefüggött a Szlovéniában akkoriban meginduló privatizációval, és azzal, hogy addigra számos szlovén állampolgár visszakapta egykor államosított tulajdonát. A külföldiek ingatlanhoz jutását viszont az alkotmány tiltotta.

A szlovén külpolitika számára ezután világossá vált, hogy ha nem hajlandó engedni

az ingatlanvásárlás kérdésében, a két ország viszonyában nincs esély a javulásra, márpedig Olaszország egyfajta „húzd meg, ereszd meg” taktikát alkalmazva többször is akadályokat gördített a szlovén uniós csatlakozás elé. 1994. május 2-án például megakadályozta, hogy az EU a tagjelöltek közé sorolja Szlovéniát, majd május 29-én közölte, hogy természetesen támogatja az ország EU-csatlakozását, feltéve, ha Szlovénia kielégítő módon rendezi az elűzöttek (*esuli*) vagyonának kérdését. Ez a macska-egér játék 1994-től egészen 1995 augusztusáig tartott. Ekkor érkezett meg ugyanis az akkori spanyol soros EU-elnökség kompromisszumos javaslata, mely szerint Szlovéniának meg kell változtatnia alkotmányának a külföldiek ingatlanhoz jutását tiltó 68. szakaszát, s bizonyos elővásárlási jogokat kell juttatnia azon EU-állampolgároknak, akik korábban legalább három évig állandó lakóhellyel rendelkeztek a mai Szlovénia területén.

A spanyolok által javasolt megoldást a szlovén parlament szokatlanul hosszú és kemény viták után 1996 tavaszán végül is elfogadta, ratifikálni azonban csak az EU többszöri sürgetése után, 1997 júliusában volt hajlandó. Innentől kezdve Olaszország nem állított több akadályt a szlovén integráció elé, elvégre a spanyol javaslat elfogadásával (jogosan) úgy érezhette, hogy sikerült akarátának érvényt szereznie.

A szlovén politikusok jelentős hányada szerint a kompromisszum elfogadásának kikényszerítésével az EU méltatlan játékhoz asszisztált, ugyanis az olaszok egy bilaterális probléma kezelését emelték európai szintre, ráadásul a spanyol javaslatnak nem is létezett hivatalos, írásos formában rögzített változata. Azt a tényt pedig, hogy Olaszország visszaélt az erőfölényével, a szlovén közvélemény is nagy megaláztatásként élte meg, és valószínűleg még egy darabig nem is fogja elfelejteni. (Ezzel összefüggésben

talán érdemes megemlíteni, hogy egy, a szlovén NATO-csatlakozás apropóján végzett felmérés szerint a szlovénok többsége a szomszédos országok közül leginkább Olaszországtól tart.)

A politika síkján azóta is akadt néhány sűrűlódás. Berlusconi újabb kormányzása idején, 2004 áprilisában Olaszországban törvényt fogadtak el arról, hogy február 10. (a párizsi béke aláírásának napja) Giorno del Ricordo (Az emlékezés napja) néven a második világháború utáni jugoszláv atrocitások áldozatainak emléknapja legyen.

Ezen a napon a köztársasági elnök az elnöki palotában (Palazzo Quirinale) beszédet mond a túlélők képviselői előtt, és kitüntetésekkel ad át. 2007-es beszédében Giorgio Napolitano a megemlékezés létét „igazság helyreállításának ünnepélyes kötelességének” nevezte, és hangsúlyozta, hogy noha Szlovénia ma már baráti ország, Horvátország pedig az EU-tagság várományosa, Olaszország részéről vége az „igazolhatatlan hallgatás” korszakának, és az áldozatok igazságának elismeréséhez minden körülmények közt ragaszkodni fog.

2004. november 15. és 2006. május 17. között Gianfranco Fini töltötte be a külügyminiszteri posztot, ami szintén nem tett jót a kétoldalú kapcsolatok fejlődésének. (Mint az Massimo D'Alema későbbi baloldali külügyminiszternek a ljubljanei *Dnevnik* nevű lapnak adott interjújából kiderül, 2001 szeptembere és az ő 2007. januári látogatása között nem járt hivatalos úton olasz külügyminiszter Ljubljánában. 2004. május 1-jén a szlovén EU-csatlakozásnak a goriziai határon tartott ünnepségén Romano Prodinak, az Európai Bizottság akkori elnökének oldalán is csak egy helyettes államtitkár jelent meg a külügy részéről. D'Alema a jobboldali kormányok távolgátartását ideológiai háttérük szerencsére már egyre kevésbé hangsúlyos, múltból örökölt elemeivel magyarázza. Az egyik, egyéb-

ként elég beszédes ilyen „elem” például a néhány idősebb politikus által korábban nyilvánosan is előszeretettel használt, mára viszont inkább csak baráti körben hallható, a délszláv szomszédok szinonimájaként értelmezendő „slavocommunisti” kifejezés.)

Vitatható gesztusok természetesen szlovén részről is történtek. 2005 szeptemberében például a (szintén jobboldali) szlovén kormányfő, Janez Janša beszédet mondott „Isztria visszacsatolásának” először megrendezett ünnepén, melyben sajnálatát fejezte ki, amiért a második világháború végén nem sikerült Triesztet, Goriziát és Friuli-Venezia-Giulia tartomány néhány területét is meg-, illetve szlovén szempontból visszaszerezni. (Itt nem árt emlékeztetni arra, hogy a két háború közt szinte minden harmadik szlovén olasz uralom alatt élt, amely, mint láttuk, kifejezetten ellenséges volt velük szemben, így ők értelemszerűen felszabadításként, „Rapallo korrekciójaként” élték meg a Jugoszláviához csatolást.) A beszéd természetesen azonnal éles hangú tiltakozást váltott ki az ekkor már Fini vezette olasz külügyminisztérium részéről, hiába magyarázta a szlovén fél, hogy a beszéd alapvetően belpolitikai célokat szolgált.

A Prodi-kormány idején már szívélyesebb kapcsolatok fejlődésének fontos állomása volt Szlovénia 2007. decemberi csatlakozása a schengeni határőrizeti rendszerhez. Ez egyébként hosszabb távon Trieszt fejlődésének is jelentős lökést adhat, a városnak ugyanis az olasz határon belül már nem nagyon maradt helye terjeszkedni, közműveket fejleszteni. A hátszomszédával való együttműködés így igen sok lehetőséget tartogathat a város számára. Ezt azonban megnehezítheti, hogy a háború után elűzött olaszok jelentős része Triesztben telepedett le, és ők, illetve leszármazottaik még mindig bizalmatlanul, ellenségesen viszonyulnak az őket elűző és kismizmiző Jugoszlávia utódállamához.

Ennek tarthatatlanságát azonban egyre több politikus is kezdi belátni. Egy 2009 januárjában (a közelgő *Giorno del Ricordo* előtt) adott lapinterjúban Franco Frattini, a 2008-ban felállt Berlusconi-kormány külügyminisztere (aki 2008 elejéig az EU „igazságügyért, szabadságért és biztonságért” felelős biztosaként a schengeni rendszer 2007. végi kiterjesztését is felügyelte, és jelen volt az olasz–szlovén határnyitás ünnepein is) lehetségesnek nevezte a kiengesztelődést, és amellett, hogy részvétéről biztosította őket, arra is emlékeztette az egykori szomorú események túlélőit és leszármazottait, hogy a mai Horvátország és Szlovénia nem tehető felelőssé a történelemért.

Együtt a kiengesztelődésért

Összességében megállapítható, hogy az egyes emberek közti viszony általában kiegyensúlyozott, és (az említett konfliktusokkal együtt is) a két ország közötti kapcsolat immáron egészen barátinak nevezhető. Számos területen alakult ki eredményes együttműködés. A védelempolitika területén elég például az udinei magyar–olasz–szlovén közös dandárra, vagy a szlovén légtérnek az olasz légierő által ellátott védelmére utalni, 2008 szeptemberében pedig egy, a két ország bizonyos szakminisztereiből álló vegyes bizottság alakult a további lehetőségek kiaknázása érdekében. (Legutóbb 2009. február 25-én járt Rómában Samuel Žbogar szlovén külügyminiszter a bizottság következő üléséről egyeztetni. A felek hangsúlyozták a gazdasági kapcsolataik jelentőségét, kiemelve, hogy Olaszország stabilan Szlovénia második legfontosabb kereskedelmi partnere és a hatodik legnagyobb külföldi befektető az országban.)

A kapcsolatok fejlődését jelzi az is, hogy Danilo Türk, a 2007 decemberében beiktatott új szlovén elnök első külföldi államfőként

olasz kollégáját, Giorgio Napolitano-t fogadhatta 2008. január 14-i ljubljanai hivatalos látogatásán. Megbeszéléseiket Napolitano „különösen gyümölcsözőnek és baráti hangulatúnak” nevezte, a két ország viszonyáról pedig a következőképpen vélekedett: „Kapcsolataink, amelyek kiválóak, intenzívek és széles körűek, igen ígéretes fejlődésnek néznek elébe.”

Az államfők a két nemzet közti kiengesztelődés kérdésére is kitértek. Danilo Türk véleménye szerint ez hosszú ideje tartó folyamat, amely már eddig is számos eredményt hozott, különösen a határ mentén lakók körében. A két elnök egyetértett abban, hogy a közös európai uniós tagság, az erősödő közösségérzet is jelentősen segíteni fogja a múlt konfliktusainak feldolgozását.

2009. február 10-én a *Giorno del Ricordo* alkalmával elmondott köszöntőjében Giorgio Napolitano ennél is tovább ment: a korábbi évek keményebb hangvételű beszédeivel ellentétben számos gesztusértékű kijelentést tett a szlovénok felé is, hangsúlyozva, hogy az emlékezés alkalmával a meggyilkolt és a szülőföldjükről elűzött olaszoké mellett a szlovén kisebbségnek a fasiszmus és a háború éve alatt elszenvedett sérelmeiről sem szabad megfeledkezni.

Beszédét az olasz elnök a következő szavakkal fejezte be: „Az új generációk nem hagyhatják, hogy az országaink közti barátságra továbbra is teherként nehezedjenek a múlt bűnei és megosztottsága. Az új generációkra vár az igazság és igazságosság feladatának beteljesítése a béke és az európai integráció szellemében, mindig megadva a kellő tiszteletet az áldozatok emléke és a túlélők fájdalma előtt, rájuk tekintettel, figyelmünket mégis minden eddiginél inkább a jövőre irányítva.”

A beszéd elhangzása után néhány nappal a szlovén államfő újságírók kérdéseire vála-

szolva közölte: örül, hogy az ez évi olaszországi megemlékezéseken (az ok-okozati összefüggésekre is rámutatva) szó esett az olaszokat ért atrocitások előzményeiről is, és a beszédet a két nemzet közti bizalom erősítését illetően is előre mutató lépésnek tartja.

Összegzés

Mint látható, a közös uniós tagsággal is erősen összefüggő gazdasági és politikai racionalitás (például közös valuta és

nyitott határok) a szlovén–olasz kapcsolatban mára tulajdonképpen képes volt elérni a sérelmes múlt végleges lezárásához feltétlenül szükséges szimbolikus gesztusok megtételét is. Az ily módon megteremtett és megerősített bizalom a jövőben minden valószínűség szerint még intenzívebbé teszi majd nemcsak a két állam, hanem az egyes önkormányzatok, vállalatok és állampolgárok közti együttműködést is. Az eset nem tanulság nélküli a Kárpát-medencében élők számára sem. ■

Irodalom

- Andreides Gábor: *Az olasz nemzettudat alakulása az olasz külpolitika fényében*. In Kiss J. László (szerk.): *Nemzeti identitás és külpolitika az euroatlanti térségben*. Budapest, 2005, Teleki László Alapítvány, 229–254. o.
- Debeljak, Aleš: *Európa európaiak nélkül*. Budapest, 2006, Napkút Kiadó.
- Diószegi István: *Az Osztrák–Magyar Monarchia külpolitikája. 1867–1918*. Budapest, 2001, Vince Kiadó.
- Gow, James – Carmichael, Cathie: *Slovenia and the Slovenes. A Small State and the New Europe*. London, 2000, Hurst and Company.
- Illés Iván: *Közép- és Délkelet-Európa az ezredfordulón. Átalakulás, integráció, régiók*. Budapest – Pécs, 2002, Dialóg Campus.
- Izsák Éva: *Az állam klasszikus politikai földrajzi értelmezése*. In Bernek Ágnes (szerk.): *A globális világ politikai földrajza*. Budapest, 2002, Nemzeti Tankönyvkiadó, 68–80. o.
- Juhász József: *Volt egyszer egy Jugoszlávia*. Budapest, 1999, Aula.
- Romsics Ignác: *Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és a 20. században*. Budapest, 2004, Napvilág.
- Szilágyi Imre: *Az önálló és demokratikus Szlovénia létrejötte*. Budapest, 1998, Teleki László Alapítvány.
- Szilágyi Imre: *A szlovén társadalom olasz- és osztrákképe a kilencvenes években*. In Bárdi Nándor (szerk.): *Globalizáció és nemzetépítés*. Budapest, 1999, Teleki László Alapítvány, 98–119. o.
- Szilágyi Imre: *Szlovénia és a NATO. Külügyi Szemle*. 2002. 4. szám. 74–85. o.
- Szilágyi Imre: *Szlovén dilemmák a bezárkózás és a nyitottság között*. In Kiss J. László (szerk.): *Nemzeti identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában*. Budapest, 2003, Teleki László Alapítvány, 323–344. o.
- Szilágyi Imre: *Szlovénia: a Balkánról az Európai Unióba*. In Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest, 2005, Osiris, 855–881. o.
- Taylor, Alan John Percivale: *A Habsburg Monarchia, 1809–1918*. Budapest, 2003, Scolar.
- Tomizza, Fulvio: *Ami „Trieszt háta mögött” van. Európai Utas*, 2006. 4. szám. 58–61. o.